

УДК 349.3: 006. 032

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.31>**О. В. Валецька**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
ORCID ID: 0009-0007-1600-7791

ЗАКРІПЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ В АКТАХ МОП ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ (НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ)

Конституція України закріпила стратегічний курс на набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі, що включає і імплементацію європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя, особливо у сфері соціальних прав людини та закріплення соціальних гарантій. Європейська Рада на саміті у Брюсселі 23 червня 2022 р. ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата в Європейський Союз, а 14 грудня у Брюсселі саміт лідерів ЄС затвердив історичне рішення: розпочати переговори про вступ з Україною. Ця історична подія передбачає і прискорення реформування соціального законодавства з метою встановлення європейських соціальних прав, особливо вразливим категоріям, серед яких є і сім'ї з дітьми. Метою статті є здійснення комплексного теоретико-правового аналізу закріплення соціальних норм в актах МОП та європейському законодавстві на прикладі встановлених соціальних гарантій сім'ям з дітьми. Проблемам впровадження в нашої державі європейських та міжнародних стандартів у сферу соціального захисту, у тому числі сім'ям з дітьми приділили уваги такі вчені: Н.Б. Болотіна, О.С. Бурлака, К.Б. Бориченко, Б.І. Сташків, Л.Ю. Малюга, Л.В. Кулачок, О.М. Пономаренко, П.М. Корнєва та інші. Європейські (регіональні) стандарти соціального захисту сімей з дітьми передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., Європейською соціальною хартією (переглянутою) 1996 р., Європейським кодексом соціального забезпечення 1964 р. (переглянутий у 1990 р.), Європейською конвенцією про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 2009 р., Європейською конвенцією про усиновлення дітей (переглянутою) 2011 р. 10 листопада 2016 року був підписаний Європейський кодекс соціального забезпечення, що є підтвердженням того, що Україна спрямовує свої зусилля на повну адаптацію національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів, визначених Європейською соціальною хартією (переглянутою) та цим Кодексом. З огляду проведено дослідження можна стверджувати, що вітчизняне законодавство в цілому відповідає вимогам Кодексу та іншим європейським актам, а в деяких випадках навіть перевищує (наприклад, строк відпустки по вагітності та пологам), однак сучасні реалії економічного життя та рівень не лише допомог, а й заробітних плат не спроможні забезпечити нормальне існування сім'ї з дитиною. І хоча не всі конвенції МОП у сфері соціального захисту ратифіковані, однак нещодавня ратифікація Конвенцій № 102 та 117 підтверджує європейський напрямок розвитку України та поліпшення становища та захисту сім'ї, материнства та батьківства.

Ключові слова: законодавство, соціальні права, сім'ї з дітьми, соціальні гарантії, європейське законодавство, Європейська соціальна хартія, Європейський суд з прав людини, соціальні стандарти, міжнародні стандарти, Міжнародна організація праці.

Постановка проблеми. В Україні на рівні Конституції закріплено стратегічний курс на набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі, що включає і імплементацію європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя, особливо у сфері соціальних прав людини та закріплення соціальних

гарантій. Європейська Рада на саміті у Брюсселі 23 червня 2022 р. ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата в Європейський Союз, а 14 грудня у Брюсселі саміт лідерів ЄС затвердив історичне рішення: розпочати переговори про вступ з Україною. Ця історична подія передбачає і прискорення реформування

соціального законодавства з метою встановлення європейських соціальних прав, особливо вразливим категоріям, серед яких є і сім'ї з дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу впровадження в нашій державі європейських стандартів у сферу соціального захисту, у тому числі сім'ям з дітьми зверталася науковці та практики. Особливої уваги потребують наукові праці таких учених, як Н.Б. Болотіна, О.С. Бурлака, К.Б. Бориченко, Б.І. Сташків, Л.Ю. Малюга, Л.В. Кулачок, О.М. Пономаренко, П.М. Корнева та інші. Проте ця проблема не втратила своєї актуальності, що й зумовлює необхідність поглиблених наукових досліджень.

Метою статті є здійснення комплексного теоретико-правового аналізу закріплення соціальних норм в актах МОП та європейському законодавстві на прикладі встановлених соціальних гарантій сім'ям з дітьми.

Виклад основного матеріалу. Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. № 1629-IV визначена мета адаптації законодавства України до міжнародних, у першу чергу, європейських стандартів - це досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, що мають намір вступити до нього. Державна соціальна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямована на забезпечення єдиних підходів до створення проектів законів та підзаконних актів з урахуванням вимог законодавства ЄС у всіх сферах, у тому числі у сфері соціального захисту населення [1]. В сучасних умовах євроінтеграції нашої держави питання впровадження європейських стандартів щодо закріплення соціальних прав, у тому числі, соціального захисту сімей з дітьми набуває особливого значення.

Указом Президента України від 11 червня 1995 року було затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, де зазначалось, що національні інтереси України потребують утвердження нашої держави як впливової європейської держави, повноправного члена ЄС. Адаптація соціальної політики повинна передбачити реформування систем страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших

галузей соціальної сфери у відповідності зі стандартами ЄС та поступового досягнення загальноєвропейського рівня соціального забезпечення та захисту населення [2]. І хоча цей Указ вже втратив чинність, оскільки передбачав програму дій до 2007 року, однак вперше визначив основні напрямки діяльності України на шляху євроінтеграції, і деякі із завдань виконані, а саме створена система соціального страхування, однак актуальність досягнення європейських стандартів у сфері соціального захисту населення не втратила своєї актуальності і стоїть на першому місці серед найважливіших завдань для держави.

Європейські (регіональні) стандарти соціального захисту сімей з дітьми передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., Європейською соціальною хартією (переглянутою) 1996 р., Європейським кодексом соціального забезпечення 1964 р. (переглянутий у 1990 р.), Європейською конвенцією про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 2009 р., Європейською конвенцією про усиновлення дітей (переглянутою) 2011 р.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод була прийнята 04.11.1950 р., ратифікована Україною 17.07.1997 р. своєю основною метою визначає створення умов для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених Загальною декларацією прав людини. Для забезпечення дотримання сторонами своїх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї був створений Європейський суд з прав людини (ст. 19) [3].

Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загально-визнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні (ст. 35) [3].

Особливістю практики Європейського суду з прав людини при вирішенні справ та винесенні відповідних рішень є те, що при цьому відбувається тлумачення Конвенції та створюються нові стандарти. Прикладом може слугувати справа Джонсон проти Ірландії, Ельсгольц проти Німеччини, основним надбанням яких є те, що суд поширив сферу дії Конвенції і на нешлюбні відносини, оголосивши, що відповідно до ст. 8 Конвенції поняття «сім'я» не обмежується шлюбними зв'язками і може включати *de facto* «сімейні зв'язки», коли сто-

рони проживають разом, ведуть господарство спільно, але не перебувають у шлюбі, а також ще раз наголосив на рівності всіх дітей, народжених у шлюбі та поза ним [4,5].

Показовим є рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кечко проти України», у якому розглядалося порушення ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції щодо можливості мирно володіти своїм майном, до якого, як вважав заявник, входять надбавки. П. 23 рішення Суду визначив, що в межах свободи дій держави визначати, які надбавки виплачувати своїм працівникам з державного бюджету, однак, якщо законодавство передбачає такі виплати, дотримані всі умови, органи державної влади не можуть свідомо відмовити у таких виплатах, доки відповідні положення є чинними [6]. П. 26 рішення визначив, що органи державної влади не можуть посилатися на відсутність коштів як на причину невиконання своїх зобов'язань [6]. Вимоги Кечко були частково задоволені із зазначенням обов'язку сплатити компенсацію матеріальної та моральної шкоди.

Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV визначено, що суди при розгляді справ застосовують Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та практику Європейського суду як джерело права (ст. 17), а також застосовують заходи загального характеру з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції, усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого судом порушення, а одним із заходів визначено внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування (с. 13) [7].

Одним із основних документів Ради Європи стала Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р., ратифікована нашою державою Законом України від 14.09.2006 р. Науковці справедливо зазначають, що у зв'язку з прийняттям у 1988 році Додаткового протоколу та прийняттям переглянутої Європейської соціальної хартії було розширено та поліпшено соціально-економічні права, які були закріплені Хартією 1961 року [8, с. 9]. Всі права, закріплені Хартією поділені на такі тематичні групи: зайнятість, професійне навчання та рівні можливості; охорона здоров'я, соціальне забезпечення та соціальний захист; трудові права; діти, сім'я, мігранти. Ст. 8 Хартії визначає право працюючих жінок на охорону материнства, що включає

встановлену тривалість відпустки по вагітності та пологам не менше 14 тижнів з оплатою, комплекс стандартів праці вагітних жінок або тих, що нещодавно народили. Ст. 11 встановлює право на охорону здоров'я, а ст. 12 на соціальне забезпечення, що включає створення умов в державі для піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень. Ст. 13 зобов'язує держави надавати для малозабезпечених осіб за рахунок допомоги по соціальному забезпеченню належної допомоги, а у разі захворювання - забезпечення догляду. Ст. 16 та 17 закріплює зобов'язання держав створити умови для гарантування права на соціальний, правовий та економічний захист сімейного життя такими засобами як соціальна допомога, допомога сім'ям з дітьми, фіскальні заходи, надання сім'ям житла тощо, а також аналогічні права підлітків та дітей через створення та забезпечення функціонування відповідних закладів та служб. Ст. 27 встановлює право осіб із сімейними обов'язками рівні можливості та рівне ставлення до них, зокрема можливість отримати обома батьками відпустки по догляду за дитиною. Законом України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 14.09.2006 р. № 137-V визначено, що Україна бере на себе більшість зобов'язань, однак не всі [9]. Серед вищеназваних ми не ратифікували повністю ст. 13, що означає, що стандарти, передбачені Європейською конвенцією про соціальну та медичну допомогу не повністю реалізовані в Україні. Тільки 17.05.2017 року були ратифіковані тільки п. 3,4 ст. 12, п. 1, 2 залишилися нератифіковані [10].

10 листопада 2016 року в рамках робочого візиту до Ради Європи Віце-прем'єр-міністр України того часу П. Розенко підписав Європейський кодекс соціального забезпечення і тим самим підтвердив, що Україна спрямовує свої зусилля на повну адаптацію національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів, визначених Європейською соціальною хартією (переглянутою) та цим Кодексом, тим самим взяв на себе наступні зобов'язання - надавати соціальну допомогу, зокрема: медичну допомогу захищеним особам у зв'язку зі станом здоров'я, допомогу по старості та у випадках безробіття, у разі виробничої травми, допомоги сім'ям з дітьми, а також по вагітності та пологам, допомогу по інвалідності та у разі втрати годувальника [11]. Ч. VII Європейського кодексу соціального забезпечення від 16.04.1964 р ETS № 48 встановлює допомогу сім'ям з дітьми, обста-

виною, за якої надається допомога є обов'язок утримувати дітей, а сама допомога включає забезпечення дітей харчуванням, одягом, житлом, відпочинком. Розмір допомоги розраховується у відсотках до загальної заробітної плати пересічного повнолітнього некваліфікованого робітника чоловічої статі - 1,5 % заробітку помножені на загальну кількість дітей всіх жителів та відповідно до додатку ст. 66 Кодексу (40-45 %) [11]. Ч. VIII кодексу визначає, що за обставин вагітності та пологів, а також припинення заробітку внаслідок цього, надається допомога медична, що включає допомогу лікарів чи кваліфікованих акушерок у дородовий період, під час пологів і у післяпологовий період, госпіталізацію з метою підтримання, відновлення чи поліпшення здоров'я жінки, її спроможності працювати та задовольняти свої особисті потреби (ст. 49) [11]. Грошова допомога (періодична) розраховується за правилами, зазначеними вище, у середньому буде становити 45% заробітної плати пересічного повнолітнього некваліфікованого робітника чоловічої статі, а її тривалість може обмежуватися 12 тижнями або більш тривалим періодом (ст. 52) [11]. У Доповненні 2 Кодексу визнається, що грошова допомога сім'ям з дітьми надається, поки дитина, яка має право на таку допомогу продовжує набувати освіту і не досягне визначеного віку, що не може бути менше 16 років [11]. В Україні тарифна ставка першого тарифного розряду за ЄТС становить 1762 грн., а з 2018 року -1921 грн. відповідно до Закону України «Про оплату праці» та Закону України про державний бюджет на поточний рік [12, 13]. З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що вітчизняне законодавство в цілому відповідає вимогам Кодексу, а в деяких випадках навіть перевищує (наприклад, строк відпустки по вагітності та пологам), однак сучасні реалії економічного життя та рівень не лише допомог, а й заробітних плат не спроможна забезпечити нормальне існування сім'ї з дитиною.

Погоджуємося із думкою Л.В. Кулачок, яка зазначила, що всі європейські стандарти виходять із необхідності забезпечення гідного рівня добробуту сім'ї, оскільки саме він є визначальною формою прогресу та цивілізованості людства, його культури, а заможна і здорова родина була і є синонімом незалежної і заможної держави [8, с. 10]. Закладаючи основи відносин між близькими людьми, сім'я одночасно закладає основи відносин із суспільством, орієнтує людину на трудову та суспільно-політичну діяльність людини.

15.02.2011 р. була ратифікована Україною Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) від 27.11.2008 р. яка визначила основні нормативні положення щодо усиновлення дитини. У кожному випадку усиновлення компетентний орган повинен приділити особливу увагу важливості того, що усиновлення забезпечує дитину стабільним та гармонійними домашніми умовами (ст. 4) [14]. Наше сімейне законодавство відповідає стандартам Європи у сфері усиновлення дітей.

Міжнародні стандарти соціального забезпечення сімей з дітьми закріплені у низці конвенцій Міжнародної організації праці. Погоджуємося з думкою Є. В. Краснова, що враховуючи окремі особливості сучасного розвитку України, неможливо автоматично перенести загально-визнані міжнародні акти у сфері соціального забезпечення до вітчизняного законодавства, оскільки останні розраховані на розвинені економічні відносини [15, с. 106]. Деякі з них ратифіковані нещодавно, але це свідчить про неухильний намір нашої держави у вдосконаленні законодавства у соціальній сфері у відповідності з міжнародними стандартами. Серед конвенцій особливо виділимо Конвенцію № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 29.06.1952 року, ратифіковану нашою державою 16.03.2016 р. [16]. Ст. 42 Конвенції передбачила такі форми реалізації сім'ями допомог: періодичні виплати захищеним особам, які мають необхідний стаж або надання дітям їжі, одягу, житла, умов для відпочинку чи допомоги на дому, або сукупність таких форм [17]. Цей акт встановив коло суб'єктів, які мають право на отримання допомоги, що повинні бути конкретизовані національним законодавством. Розділ VII Конвенції присвячений родинним допомогам, і норми в цілому повторюють і положення Європейської соціальної хартії і, особливо, Європейського кодексу соціального забезпечення, так само визначають соціальним ризиком - утримання дітей, а також загальний розмір допомоги повинен становити 3% заробітної плати звичайного дорослого робітника чоловічої статі, помножений на кількість дітей всіх захищених осіб або 1,5 % такої заробітної плати, помножені на загальну кількість дітей всіх жителів [17]. Захищені особи включають встановлені категорії працюючих, які становлять не менше 50% усіх працюючих або встановлені категорії економічно активного населення, які становлять не менше ніж 20% усіх жителів тощо (ст. 45) [17]. Ця Конвенція не визначає проце-

дуру досягнення стандартів, і ми погоджуємося з позицією К.В. Бориченко, що Конвенція проголошує гнучкість нормативно-правового регулювання країн, які її ратифікували [18, с. 17]. Допомога по вагітності та пологам передбачена ч. VIII Конвенції і передбачає медичну та грошову допомогу у випадку призупинення заробітку у зв'язку з вагітністю та пологами, їх наслідками, тривалість допомоги може бути обмежена 12 тижнями або більш тривалий, як це визначено національним законодавством [17]. Цікавий висновок робить Є.В. Краснов, що аналіз нормативної бази України дає можливість стверджувати, що норми законодавства не лише відповідають нормам Конвенції, а й в окремих випадках є вищими мінімально встановлених вимог, наприклад, охоплю ширше коло осіб, яким гарантується соціальні допомоги [15, с. 107].

Конвенція МОП № 103 про охорону материнства (переглянута) від 28.06.1952 року, ратифікована 14.09.1956 року, надає перелік прав жінок, які пов'язані з настанням такого соціального ризику як вагітність і пологи [19]. Таким жінкам надається відпустка по вагітності та пологам, включаючи грошову та медичну допомогу. Розміри допомоги встановлюються національним законодавством з метою встановлення належного рівня життя для жінки та дитини. Медична допомога включає догляд та спостереження до, під час та після пологів, які надаються кваліфікованими акушерками або лікарями, при необхідності - госпіталізацію з можливістю жінки вільно обирати лікаря або медичний заклад. Ці види допомоги надаються за рахунок коштів системи загальнообов'язкового соціального страхування у розмірах не менше дві третини попереднього заробітку, а жінкам, які не можуть претендувати на таку допомогу, за рахунок фонду громадської допомоги при перевірці їх прибутків [19].

Конвенція МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики, яку Україна ратифікувала 16.09.2015 року, встановлює загальні орієнтири для соціальної політики держав, вважаючи, що при плануванні економічного розвитку держав, основною метою визнається підвищення рівня життя населення, а вся політика повинна спрямовуватися на досягнення добробуту й розвитку населення, а також заохочення його прагнення до соціального прогресу (ст. 1,2) [20, 21]. Конвенція визначає сфери, в яких необхідно досягти прогресу, для чого необхідно вжити всі можливі заходи на міжна-

родному, регіональному та національному рівнях: охорона здоров'я, житлове будівництво, забезпечення продовольством, освіта, піклування про добробут дітей, становище жінок, умови праці, винагорода найманих працівників і незалежних виробників, захист трудових мігрантів, соціальне забезпечення, стандарти громадських служб тощо [20]. Особлива увага розвитку широких систем освіти, професійного навчання та учнівства з метою ефективної підготовки дітей та підлітків до корисної діяльності, що включає і встановлення мінімального віку та умов прийняття на роботу, і певні обмеження щодо застосування праці дітей [20]. І ще на одному аспекті необхідно зосередити увагу - встановлення прожиткового мінімуму, який повинний враховувати такі сімейні потреби працівників: продукти харчування та їхня калорійність, забезпечення житлом, одяг, медичне обслуговування та освіта (ст. 5) [20]. Оскільки ратифікована Конвенція передбачає приведення національного законодавства у відповідність з її нормами, проаналізуємо розмір прожиткового мінімуму в Україні. Відповідно до Закону України «Про державний бюджет України на 2024 рік» прожитковий мінімум на одну особу в розрахунок на місяць у розмірі з 1 січня 2024 року - 2920 грн. [13]. Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» та Державного класифікатора соціальних стандартів і нормативів на основі прожиткового мінімуму визначаються розміри мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії за віком, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, розміри державної соціальної допомоги, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та інших соціальних виплат [22, 23]. Для нашої теми дослідження важливим є те, що він лежить в основі державної соціальної допомоги. Методикою визначення прожиткового мінімуму встановлено, що він складається з вартісної величини набору продуктів харчування, достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, також мінімального набору непродовольчих товарів, необхідного для задоволення основних соціальних та культурних потреб особистості, і також мінімального набору послуг, необхідного для задоволення основних соціальних та культурних потреб особистості [22]. Постановою КМУ затверджено набори продуктів харчування та непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних та демографічних

груп населення від 11.10.2016 р. № 780, однак рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 25.04.2018 р. ця постанова визнана нечинною, але справа ще не пройшла апеляційне та касаційне провадження [23, 24, 25]. Не потрібно робити складні розрахунки, щоб впевнитися, що прожитковий мінімум в Україні не може задовольнити базові потреби окремих осіб та осіб з сімейними обов'язками.

Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомогу у випадку хвороби від 25.06.1969 р. визначає наступні страхові випадки: потреба в медичному обслуговуванні лікувального та профілактичного характеру, а також непрацездатність внаслідок хвороби (ст. 7) [26]. Серед осіб, які підлягають забезпеченню в разі настання цих випадків належать, крім інших, дружини та діти осіб, які працюють за наймом та встановлені категорії економічно активного населення (ст. 10) [26]. Допомога включає допомогу вдома; допомогу, що надають спеціалісти стаціонарним та амбулаторним хворим; допомогу спеціалістів, яка може бути надана за межами лікарні; видачу необхідних медикаментів за рецептом лікаря, госпіталізацію у випадку потреби. Конвенція визначає право на виплату допомоги у зв'язку з хворобою, розмір якої визначається національним законодавством, але достатня для підтримання здоров'я особи, і для забезпечення належного матеріального становища сім'ї, особливо з дітьми (ст. 8) [26]. Ця Конвенція Україною не ратифікована.

Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21.06.1982 р. визначає серед інших галузей соціального забезпечення, на які поширюється збереження прав, допомога по материнству та родинні допомоги (ст. 2) [27]. Система збереження набутих прав передбачає потрібне підсумовування періодів страхування, роботи за наймом, професійної діяльності чи проживання, залежно від випадку, нагромаджених на підставі законодавства відповідних членів МОП, для чого члени МОП запроваджують у разі потреби спеціальні правила підсумовування різного роду періодів, що дають право на допомогу за спеціальними системами (ст. 7) [27]. Ця система гарантує виплачування допомоги особам, які проживають або перебувають на території іншого члена Організації на умовах та межах, визначених взаємною згодою відповідних членів Організації (ст. 10) [27]. Ця Конвенція Україною також не ратифікована, отже це залишається лише орієнтиром для майбутніх соціальних перетворень.

І хоча не всі конвенції МОП у сфері соціального захисту ратифіковані, однак, ми погоджуємося з О.С. Бурлакою, що нещодавня ратифікація Конвенцій № 102 та 117 підверджує європейський напрямок розвитку України та поліпшення становища та захисту сім'ї, материнства та батьківства [28, с. 13].

До Конвенцій у сфері соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства можна віднести Конвенцію № 118 про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення від 28.06.1962 р. Відповідно до її норм кожен член Організації, який ратифікував Конвенцію, надає громадянам іншого члена такі ж права нарівні зі своїми громадянами, включаючи і допомогу по вагітності і пологам, у разі хвороби, родинні допомоги тощо. Ця Конвенція Україною не ратифікована, що має економічні причини, адже навіть система загальнообов'язкового соціального страхування в нашій державі була створена відносно нещодавно у 2000 році, зараз знаходиться у стадії реформування.

Слушною, з нашої точки зору, є позиція О.С. Бурлаки, яка запропонувала наступну класифікацію історичних етапів розвитку міжнародно-правового регулювання соціальних відносин в Європі, а в основу закладено участь інститутів ЄС, Ради Європи та держав-членів. Перший етап включає імплементацію положень Римського договору шляхом прийняття у 1974 році «Першої програми дій у соціальній сфері» та Європейської соціальної хартії 1962 року [29, с. 83]. Другий етап розпочато у 90-ті роки ХХ ст. і включає прийняття Маастрихтської угоди, пізніше - Амстердамського договору та Протоколу про внесення поправок до Європейської соціальної хартії 1995 року і, в цілому, його можна охарактеризувати як етап розширення співпраці держав-членів в рамках ЄС [29, с. 84]. Третій етап починається з прийняттям у 1996 році Переглянутої Європейської соціальної хартії та Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р. [29, с. 84].

Завершуючи дослідження, ми зупинимося на питанні адаптації національного законодавства до стандартів ЄС. У дисертаційному дослідженні О.Л. Омельченко констатує, що під адаптацією соціальної політики України до європейських стандартів необхідно розуміти проведення реформи систем соціального страхування, охорони праці та здоров'я, пенсійного забезпечення, зайнятості у від повності з стандартами ЄС для поступового досягнення

загальноєвропейського рівня життя [30, с. 12]. Нам видається не дуже вдалим таке формулювання, хоча по суті воно відображає основні ознаки адаптації. Щодо етапів такої адаптації, вищезазначений автор визнає наступні: імплементація Угоди про партнерство та співробітництво; укладання галузевих угод; приведення чинного законодавства України у відповідність до стандартів ЄС; створення механізму гармонізації нашого законодавства до законодавства ЄС [30, с. 12]. Саму адаптаційну діяльність, з позиції О.Л. Омельченко, необхідно поділити на наступні етапи: вивчення та аналіз європейських норм з метою встановлення їх сутності, змісту та особливостей; виявлення ступеня відповідності вітчизняних норм нормативним положенням законодавства ЄС; безпосередня адаптаційна правотворча діяльність; впровадження у правозастосовну діяльність адаптованого законодавства [30, с. 14]. І хоча вказане дослідження стосувалося трудового права, ми вважаємо, що такі етапи адаптаційної діяльності можна віднести до соціальної сфери.

У авторефераті Л.Ю. Малюги «Адаптація соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу» визначені проблемні факторами, які зумовлюють поглиблене наукове дослідження даної проблематики: 1) невідповідність соціального законодавства України європейським соціальним стандартам; 2) відсутність чітких механізмів реалізації громадянами соціальних прав; 3) низький рівень відповідальності держави перед населенням України; 4) недоліки, колізії та прогалини чинного національного соціального законодавства, що потребує концептуального вдосконалення [31, с. 18]. Ми повністю погоджуємося з автором дослідження.

Висновки. Всі європейські стандарти, які містять соціальні права та соціальні гарантії, виходять із необхідності забезпечення гідного рівня життя людини, добробуту сім'ї, оскільки саме він є визначальною формою прогресу та цивілізованості людства, його культури, а заможна і здорова родина була і є синонімом незалежної і заможної держави. Саме це закладено у Європейській соціальній хартії (переглянутої), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Європейському кодексі соціального забезпечення. Закладаючи основи відносин між близькими людьми, сім'я одночасно закладає основи відносин із суспільством, орієнтує людину на трудову та суспільно-політичну діяльність людини.

Міжнародні стандарти соціального забезпечення сімей з дітьми закріплені у низці конвенцій Міжнародної організації праці. Деякі з них ратифіковані нещодавно, але це свідчить про неухильний намір нашої держави у вдосконаленні законодавства у соціальній сфері у відповідності з міжнародними стандартами. Серед конвенцій особливо виділимо Конвенцію № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 29.06.1952 року, ратифіковану нашою державою 16.03.20016 р., Конвенцію № 117 про основні цілі та норми соціальної політики, ратифікована 16.09.2015 року, Конвенція № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21.06.1982 р., яка ще не ратифікована нашою державою.

Список використаної літератури:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон від 18.03.2004 року № 1629-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
2. Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11.06.1996 року № 615-98 (втрата чинності 10.07.2015 р.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98>
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1995 р.: ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1995, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 р. № 475/97-BPURL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/475/97-%D0%B2%D1%80>
4. Джонстон та інші проти Ірландії (Johnston and Others v. Ireland) від 18 грудня 1986 р. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/CASE%20OF%20JOHNSTON%20AND%20OTHERS%20v.%20IRELAND%20-%20\[Russian%20Translation\]%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/CASE%20OF%20JOHNSTON%20AND%20OTHERS%20v.%20IRELAND%20-%20[Russian%20Translation]%20(1).pdf)
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ельсгольц проти Німеччини» 13.07.2000 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO240
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кечко проти України» 08.11.2005 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон від 23.02.2006 року № 3477 - IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
8. Кулачок Л.В. Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціального захисту: авто-

- реф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.05. / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2003. 20 с.
9. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої). Закон від 14.09.2006 року № 137-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/sh>
 10. Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу від 11.12.1953 року ETS № 14. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>
 11. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 року ETS № 48. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649
 12. Про оплату праці. Закон від 24.03.1995 року № 108/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/108/95>
 13. Про державний бюджет України на 2024 рік. Закон від 09.11.2023 року № 3460-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3460-20>
 14. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) від 27.11.2008 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17
 15. Краснов Є.В. Ратифікація Конвенції МОП № 102 як шлях до зміцнення системи соціального забезпечення України: Тези доп. учасн. II Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 21-22 квітня 2016 р.) / за ред. М.І. Іншина. Прінт-Сервіс. Київ, 2016. С. 7-9.
 16. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102. Закон від 16.03.2016 р. № 1024-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1024-19>
 17. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 29.06.1952 р., ратифікована 16.03.2016 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/993_011
 18. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: Монографія. Одеса: Вид-во Фенікс, 2015. 302 с.
 19. Конвенція МОП № 103 про охорону материнства (переглянута) від 28.06.1952 року, ратифікована 14.09.1956 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/691_019
 20. Конвенція МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики від 22.06.1962 р., ратифікована 16.09.2015 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/993_016
 21. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про основні цілі та норми соціальної політики № 117. Закон від 16.09.2015 р. № 692-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/692-19>
 22. Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму. Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України від 03.02.2017 р. № 178/147/31. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0281->
 23. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики від 17.06.2002 р. № 293. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
 24. Про затвердження набори продуктів харчування та непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних та демографічних груп населення. Постанова КМУ від 11.10.2016 року № 780. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%>
 25. Про визнання нечинною та скасування Постанови КМУ від 11.10.2016 р. № 780: Рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 25.04.2018 р. № 826/3639/17. Резолютивна частина. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3639805>.
 26. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомогу у випадку хвороби від 25.06.1969 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
 27. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21.06.1982 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
 28. Бурлака О.С. Проблеми соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 39 с.
 29. Бурлака О.С. Проблеми соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 419 с.
 30. Омельченко О.Л. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2010. 26 с.
 31. Малюга Л.Ю. Адаптація соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2020. 41 с.

Valetska O. V. Enshrining social rights in the acts of the ilo and European legislation (on the example of social guarantees for families with children)

The Constitution of Ukraine enshrines a strategic course for Ukraine's full membership in the European Union, which includes the implementation of European standards in all spheres of public life, especially in the area of social human rights and social guarantees. The European

Council at its summit in Brussels on June 23, 2022, decided to grant Ukraine candidate status to the European Union, and on December 14, in Brussels, the EU leaders' summit approved a historic decision to start accession negotiations with Ukraine. This historic event also implies accelerating the reform of social legislation in order to establish European social rights, especially for vulnerable categories, including families with children. The purpose of the article is to conduct a comprehensive theoretical and legal analysis of the consolidation of social norms in ILO and European legislation using the example of established social guarantees for families with children. The problems of implementing European and international standards in the field of social protection, including for families with children, were paid attention to by such scientists as N.B. Bolotina, O.S. Burlaka, K.B. Borichenko, B.I. Stashkiv, L.Yu. Maliuga, L.V. Kulachok, O.M. Ponomarenko, P.M. Korneva and others. European (regional) standards of social protection for families with children are provided for by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the European Social Charter (revised) of 1996, the European Code of Social Security of 1964 (revised in 1990), the European Convention on the Legal Status of Children Born out of Wedlock of 2009, and the European Convention on the Adoption of Children (revised) of 2011. On November 10, 2016, the European Code of Social Security was signed, which confirms that Ukraine is directing its efforts towards full adaptation of national legislation in the social sphere to European standards defined by the European Social Charter (revised) and this Code. Although not all ILO Conventions in the field of social protection have been ratified, the recent ratification of Conventions 102 and 117 confirms the European direction of Ukraine's development and the improvement of the situation and protection of families, mothers and fathers.

Key words: legislation, social rights, families with children, social guarantees, European legislation, European Court of Human Rights, European Social Charter, social standards, international standards, International Labor Organization.